

энциклопедия, 1990. – С. 146–147. *Бюлер* К. Теория языка. Репрезентативная функция языка. – М.: Прогресс Универс, 1993. – 502 с. *Витгенштейн* Л. Логико-философский трактат// Философские работы. Часть I. – М.: Гнозис, 1994. – 612 с. *Доброхотов* А. Л. Онтология// Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С. 458–459. *Кибрик* А. Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания. Универсальное, типовое и специфичное в языке. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 336 с. *Лакофф* Дж. Мышление в зеркале классификаторов// Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXIII. – М.: Прогресс, 1988. – С. 12–51. *Мартине* А. Основы общей лингвистики// Новое в лингвистике. Вып. III. – М.: Издательство иностранной литературы, 1963. – С. 366–566. *Мельников* Г. П. Язык как система и языковые универсалии// Языковые универсалии и лингвистическая типология. – М.: Наука, Гл. ред. вост. лит., 1969. – С. 34–45. *Спиркин* А. Г., Ярошевский М. Г. Категории// Философский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – С. 251. *Успенский* Б. А. Языковые универсалии и актуальные проблемы типологического описания языков// Языковые универсалии и лингвистическая типология. – М.: Наука, Гл. ред. вост. лит., 1969. – С. 5–18. *Husserl* E. Logische Untersuchungen. Zweiter Theil, Untersuchungen zur Phänomenologie und Theorie der Erkenntnis. – Halle a. S.: Max Niemeyer, 1901. – 718 S. *Köller* W. Philosophie der Grammatik. Vom Sinn grammatischen Wissens. – Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, 1988. – 460 S. *Meulen* A. T. Linguistics and the philosophy of language// Newmeyer F. J. (ed.) Linguistics: The Cambridge Survey. Vol. I. Linguistic Theory: Foundations. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – pp. 430–446. *Robins* R. H. Diversions of Bloomsbury: Selected Writings on Linguistics. – Amsterdam, North-Holland Pub. Co., 1970. – 376 p.

НІКУЛЬШИНА Т. М.

(Горлівський автомобільно-дорожній ін-т Донецького нац. тех. ун-ту)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТЕОРІЇ МОЖЛИВИХ СВІТІВ

The article is devoted to the study of logical, philosophical and linguistic aspects of the theory of possible worlds. The notion “possible worlds” is investigated and detailed. The peculiarities of the semantics of possible worlds are highlighted.

Key words: *theory of possible worlds, possibility, necessity, modal logics, mental space.*

Лінгвістичні ідеї на початку ХХІ століття характеризуються пріоритетністю аналізу пізнавальних можливостей людини, взаємозв'язку мови та мислення. Сфера нереалізованих можливостей породжує серйозні роздуми над найскладнішими проблемами людського буття, гранями випадкового, можливого і реального.

У семантичному просторі мови існують світи, які не є копіями того, що існує у дійсності насправді. Ці мисленнєві простори отримали назву “можливі світи”.

Актуальність обраної теми зумовлена важливістю дослідження проблеми Мультиверсуму, генерацією нових теорій та уявлень про світ, оскільки введення ідеї множинності світів протистоїть класичним уявленням про єдиний незмінний світ – Універсум.

Мета статті полягає у дослідженні теоретичних засад теорії можливих світів – логіко-філософського та лінгвістичного аспектів. Поставлена мета реалізується шляхом вирішення таких основних **завдань**:

- уточнити зміст поняття “можливі світи”;
- з'ясувати розуміння понять “можливість” та “дійсність”;
- розкрити особливості семантики можливих світів.

Предметом вивчення становить логіко-філософський та лінгвістичний аспекти.

Репрезентовані за допомогою мовних засобів можливі світи – це світи нашої свідомості. Вони відрізняються від того звичайного світу, який нас оточує, від дійсного стану речей.

У *Всесвітній енциклопедії* відзначається, що можливі світи – “філософське поняття, що фіксує міркований стан буття, альтернативний наявному” [Всемир. енци.: Философия 2001, с.173]. Модальними характеристиками буття виступають поняття можливості та дійсності, які “виражають, з одного боку, тенденцію становлення, а з іншого – існуючу реальність” [Всемир. енци.: Философия 2001, с.173].

Якщо поняття “можливість” виражає об’єктивно існуючу тенденцію щодо зміни предмету, яка виникає на підставі певної закономірності його розвитку, то дійсність – це об’єктивно суцільний, наявний стан предмету, репрезентований як фрагмент буття. У широкому розумінні, дійсність – це сукупність усіх реалізованих можливостей, і дійсність співпадає з феноменом наявного буття. Виступаючи як парні категорії, можливість та дійсність можуть бути охарактеризовані з точки зору їх взаємопереходу [Всемир. енци.: Философия 2001, с.172].

Аристотель за допомогою таких введених ним понять, як “можливість” та “дійсність” конкретизує відношення між формою та матерією. Ці поняття дозволяють надати уявлення про відносини матерії та форми у динаміці, у руху. “Набуваючи форму, матерія змінює стан можливості на стан дійсності” [Чанышев, с.43-44].

Аристотель поділив усе “сущє” на дві сфери – ту, що існує як дійсність, і ту, що існує як можливість: “...у кожному роді ми розрізняли [існуюче] як дійсність і як можливість ... деякі [речі] існують і як можливість, і як дійсність, але не одночасно, і це не стосується одного й того ж (так, наприклад, тепле як можливість, але холодне як дійсність)” [Аристотель 1981, с.104]. Саме ця ідея зумовила початок розвитку семантики можливих світів у сучасній модальній логіці.

Дійсність можна розглядати як потенційну перспективу можливості. Поняття “можливість” та “дійсність” становлять базис логічної теорії модальності Аристотеля, детермінуючи класифікацію суджень за критерієм модальності. Аристотель першим зацікавився модальністю і почав вивчення таких модальних понять, як “необхідно”, “можливо”, “випадково”. У судженні він виділяв два взаємодіючих поняття: суб’єкт та предикат. Зв’язок цих понять може передати ті чи інші особливості буття. Він розрізняв судження за якістю (стверджувальні/заперечні), за кількістю (загальні, окремі, одиничні, невизначені), за істинністю (істинні/хибні) та за модальністю. Щодо останнього критерію філософ розрізняв судження проблематичні (судження можливості), асертоїчні (судження дійсності), аподиктичні (судження необхідності), а також достовірні та вірогідні.

Концепція модальностей Аристотеля не втратила своєї актуальності до цього часу, складаючи основу багатьох сучасних досліджень. Логіка, яка була заснована на вченні Аристотеля, існувала до початку ХХ століття. Вона має назву традиційної формальної логіки. На початку ХХ століття у логіці відбулася своєрідна наукова революція, пов’язана із широким використанням методів так званої символічної, або математичної логіки, ідеї якої були запропоновані визначним німецьким філософом та вченим Готфрідом Вільгельмом Лейбніцем, який говорив про можливість та продуктивність зведення розмірковувань до обчислювань.

Саме Г. В. Лейбніц триста років тому уперше застосував термін “можливі світи” у своїй найбільш видатній філософській праці “Теодицея” (1710 р.), повна назва якої – “Досвід теодицеї про благодать Божу, свободу людини та початок зла”. Розмірковуючи про створення світу, Г. В. Лейбніц стверджував, що “Божественний

розум неодмінно та завжди має варіант нескінченної кількості світів, але Бог обирає найкращий з цих світів, створюючи його таким, яким він є” [Лейбниц 1989, с.239]. Г. В. Лейбниц писав: “Я розумію *світ* як усі наслідки і усю сукупність існуючих речей, щоб вже неможна було стверджувати, що начебто можуть існувати ще багато світів у різні часи та у різних місцях. Тому що у сукупності усіх їх слід вважати як один світ, або, якщо завгодно, як один універсум. І коли усі часи та усі місця у цьому універсумі будуть заповнені, все ж залишається вірним, що їх можна було б заповнити нескінченно різноманітними засобами, і що існує нескінченна кількість можливих світів, серед яких Бог необхідно обрав найкращий, тому що він усе робить відповідно до вимог найвищого розуму” [Лейбниц 1989, с. 135-136].

У філософії Г. В. Лейбніца була висунута ідея конкуренції між різними можливостями як варіантами світу та про певну шкалу вірогідносних реалізації різних версій буття.

Ідеї Г. В. Лейбніца піддаються критиці представниками модального реалізму. Американський філософ Д. Льюїс, що найчіткіше виражає реалістичну точку зору, критикує положення Г. В. Лейбніца, який наголошує на існуванні лише одного актуального світу. Д. Льюїс, захищаючи свій реалізм щодо можливих світів, стверджує, що усі можливі світи є також дійсними, тому дійсність та можливість – це дві доповнюючі якості одного й того ж світу. На думку Д. Льюїса, “існує безліч світів, і, оскільки існує чисельні засоби їх репрезентації, то, отже, існує їх незчисленна кількість” [Lewis 1986, с.2]. Ці світи можуть знаходитися на більшій або меншій відстані від нашого дійсного світу. Події у таких світах можуть мати місце одночасно з подіями у нашому реальному житті, раніше або пізніше. Д. Льюїс наголошує на однаковому онтологічному статусі можливих світів та дійсного світу, тобто світу, в якому ми живемо. Але мимо волі виникає питання про таку невідповідність. У можливому світі усе метафізично. Метафізична реальність – це те, про що ми думаємо. У реальному світі усе фізично, усе матеріально.

Д. Льюїс порівнює можливі світи з “віддаленими планетами” [Lewis 1986, с.3]. Можливі світи не є результатом наших зусиль, і ми не маємо жодного відношення до їх виникнення. Можливі світи не перехрещуються, вони ізольовані один від одного, між їх складовими не існує ані часових, ані просторових відношень. Події, які трапляються в одному світі, не впливають на події в іншому. Виключення складають можливо повторювальні складові компоненти, тобто деякі елементи можуть бути складовими різних можливих світів [Lewis 1986, с.2]. Згадаємо точку зору Г. В. Лейбніца, який у “Теодицеї” писав: “Необхідно знати, що усе *пов’язане* [виділено курсивом Г. В. Лейбніцем – примітка Т. Н.] у кожному з можливих світів; універсум яким би він не був, у своїй сукупності становить ніби океан; найнезначніший рух у ньому розповсюджує свою дію на найвіддаленішу відстань, хоча ця дія відчутніша менше із зростанням відстані” [Лейбниц 1989, с.136].

Аналізуючи розуміння можливих світів Д. Льюїсом [Lewis 1986], окреслюємо такі ключові моменти в його теорії:

1. Можливі світи існують – вони такі ж реальні, як й наш світ.
2. Можливі світи такі ж, як й наш світ.
3. Можливі світи неможливо звузати до більш загального, узагальнюючого можливого світу.
4. Коли ми відрізняємо наш світ від інших, акцентуючи увагу на його реальності, то ми маємо на увазі лише той світ, в якому ми живемо.

5. Можливі світи ізольовані один від одного у часі, просторі, а також з точки зору причин та наслідків.

Значна кількість дослідників [Kripke 1980; Loux 1979; Lycan 1979, 2006; Reischer 1979, 2005] піддає критиці ідеї Д. Льюїса за надмірний реалізм, акцентуючи увагу на неоднаковому онтологічному статусі дійсного світу та світу можливого. Деякі вчені [Bernovsky 2005, с.13] не погоджуються з точкою зору Д. Льюїса щодо “статичності” можливих світів. Оскільки, на думку Д. Льюїса, можливі світи ізольовані як у часі, так й у просторі, тому кількість світів завжди лишається незмінною.

Прихильники модального реалізму (Д. Льюїс) вбачають у теорії можливих світів пояснення проблеми можливості та необхідності, тоді як антиреалісти (С. Кріпке) розглядають можливі світи як вигадку.

С. Кріпке піддає критиці положення Д. Льюїса, який розглядає можливі світи як віддалені планети. С. Кріпке з метою уникнення філософських непорозумінь, пов’язаних із поняттям “світи”, пропонує терміни “можливий стан (або історія) світу” (possible state (or history) of the world) або “контрфактивна ситуація” (counterfactual situation), оскільки термінологія, що стосується світів, підміняється розмовами про модальність [Kripke 1980, с.15].

Розмірковуючи про можливі світи, С. Кріпке наводить приклад з грою у кості, де спостерігається 36 можливих “мінісвітів”, і лише один, реалізований, є дійсним (actual). Решта 35 мінісвітів викликають зацікавленість, коли ми говоримо про ймовірні або неймовірні наслідки, які мали або будуть мати місце [Kripke 1980, с.16].

Засновниками семантики можливих світів вважаються Я. Хінтікка [Хинтикка 1980] та У. Еко [Эко 1998], які застосували ідею Г. В. Лейбніца як засаду для своїх теоретичних досліджень другої половини ХХ століття. На думку фінського логіка Я. Хінтікки, поняття можливого світу становить “одне з найстаріших та найбільш корисних понять логічної та філософської теорії модальностей” [Хинтикка 1980, с.228].

Усередині та наприкінці ХХ століття увагу лінгвістів було сконцентровано на питаннях семантики в аспекті як сприйняття мовлення, так й її породження. Особлива увага приділялася семантиці можливих світів, яка є “різною – як по суті, так й відповідно до засобів її втілення у мові” [Черемисина 1991, с.109]. Семантика можливих світів базується на припущенні, що “не всі можливі світи мають однакове значення для нашої мети – не всі можливі світи мають однакові можливості” [Хинтикка 1980, с.228].

Вузьке розуміння можливого світу зводиться до уявних світів, зображених у художніх творах, тобто до тих світів, де живуть та діють вигадані авторами персонажі. Оскільки придумане автором багатосвіття імітує дійсність як одну із версій світу, що у художньому просторі, “вербально репрезентуючись, “схоплене” мовним знаком” [Бабушкін 2001, с.79], то теорія “можливих світів” використовується у мовознавстві у широкому спектрі досліджень художнього дискурсу [Істоміна 2009; Кагановська; Обелець 2006].

Багатовекторність поняття “можливі світи” породжує чисельні синонімічні номінації: *possible world = mental space* [Fauconnier 2007]; *possible worlds = world-futures = world-slices* [Lycan 2006]; *possible worlds = state of affairs* [Menzel].

Якщо в філософії та логіці проблема можливих світів досліджується вже не одне десятиліття, й навіть століття, проте в лінгвістиці шляхи вирішення цієї цікавої проблеми лише накреслюються. Теорія можливих світів, залишивши терени логіко-філософського напрямку, сьогодні стає об’єктом лінгвістичних досліджень.

Незважаючи на існування цілої низки невирішених питань та проблем ідея можливих світів викликає велику зацікавленість дослідників-мовознавців [Бабушкин 2001; Кубрякова 2001; Левицький 2009].

Розвиваючи ідею можливих світів, Ж. Фоконьє [Fauconnier 2007], ввів поняття ментального простору (mental space) як аналог можливого світу, репрезентуючи його як деякий ментальний конструкт, теоретично втілюючи наші уявлення про те, що будь-яка ситуація або подія дійсного світу може бути тією або іншою у даний момент часу. У нашій голові завжди є декілька альтернативних варіантів щодо вже існуючого. У своїй теорії ментальних просторів Ж. Фоконьє зазначає, що усе, що репрезентується мовою, є системами, побудованими на основі когнітивних моделей.

У російському мовознавстві дослідженням даної проблеми активно й плідно займається О. П. Бабушкін, монографія якого “Возможные миры” в семантическом пространстве языка” [Бабушкин 2001], на думку відомого вченого О. С. Кубрякової, “є не тільки сучасною [книжкою], не тільки робить внесок у досліджувані проблеми можливих світів та розуміння того, як міркує людина та з якими надзвичайно складними ментальними просторами має справу її свідомість, але й красномовно свідчить про незвичайні обрії, яке відкриває перед людиною знання мови, і як суттєво розширює мова межі нашого пізнання і нашого уявлення” [Кубрякова 2001, с.280].

Один із перших російських лінгвістів, хто звернув увагу на існування опозиції “світ – світи” у російській національній свідомості, є Ю. С. Степанов, який розглядає мовні дані крізь призму двох підсистем в устрої мови – семантики та референції. У семантичному ракурсі процес освоєння світу, на думку Ю. С. Степанова [Степанов 1994, с.3-18], здійснюється за напрямком граматичної категорії “особовості – безособовості”. Основу референції складає ідея не просторової визначеності речі, а її логічної визначеності. З точки зору референції, світ досліджується людиною “від себе”, за напрямком до найближчого простору до того, що існує “поза тобою”, за межами особистого “я”, до більш віддаленого.

Ю. С. Степанов зазначає, що “подібно тому світу, в якому я дійсно живу (ходжу, дію), побудовано також більш віддалений світ, в якому я можу жити, (рухатися, діяти), і ще більш віддалений світ, в якому я міг би діяти, (але навряд чи буду, оскільки він дуже віддалений), і ще більш віддалений світ, в якому я ніколи не можу бути, тому що він занадто віддалений, але який я можу уявити точно таким чином, як й усі попередні, але лише – і тільки – у думках” [Степанов 1994, с.11]. Безумовно, що такій трактовці “можливих світів” Ю. С. Степановим передує доволі відоме положення фінського вченого Я. Хінтіккі про те, що “можливі світи – це можливий стан речей щодо суб’єкта, який знаходиться у реальному світі і своє реальне “я” проектує у інші мисленнєві простори” [Хинтикка 1980, с.229].

Можливі світи розглядаються як щось умірковане, але те, що не відтворює реальний стан речей. Ці мисленнєві простори, які існують у семантичному просторі мови, моделюються мисленнєвими здібностями людини, які можуть виходити за межі дійсності, тобто сущого буття. Їх гіпотетична віддаленість або наближеність до оригіналу визначається когнітивним досвідом людини [Бабушкін 2001, с.4].

Висновки. Розглядаючи дійсний світ лише як один із можливих світів, теорія множинності можливих світів позбавляє нас унікальності світу, в якому ми живемо, руйнуючи стереотипи про Універсум. Світ замінюється на світи, які становлять лише версії. Різноманітність можливих світів пов’язана із пошуком можливих шляхів відношення та взаємодії людини зі світом.

Перспективи. Досліджуючи когнітивні процеси, що мають місце під час аналізу мови, видатний вчений О. С. Кубрякова відзначила: “Найвизначніша здатність людини – не тільки відбивати оточуючий її світ, але й конструювати у середині нього нові ментальні простори – фантазійні, вигадані, уявні, а отже, створювати у ньому можливі світи заново. Комбінуючи та реконструюючи нові концептуальні структури і будуючи нові гіпотетичні об’єкти, ми розширяємо та розсуваємо власні межі нашої свідомості” [Кубрякова 2009]. Саме у зазначеному напрямі ми вбачаємо наші подальші розвідки.

Література

Аристотель Физика / Аристотель // [пер. В. П. Карпова]: в 4 т. – М.: Мысль, 1981. – Т.3. – С.59-260. *Бабушкин А. П.* “Возможные миры” в семантическом пространстве языка / Александр Петрович Бабушкин. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001. – 86 с. *Возможные миры* // Всемирная энциклопедия: Философия / [глав. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов]. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – С.173-174. *Істоміна О. М.* Опозиція свій/чужий у дослідженні “можливих світів” концепту споживання // Когнітивна лінгвістика. – Вісник ХНУ, 2009. – № 848. – С.31-34. *Кагановська О. М.* Когнітивний аспект проблеми “градації” текстових концептів (на матеріалі сучасної французької прози) / Олена Марківна Кагановська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://web.znu.edu.ua/herald/articles/755.pdf>. *Кубрякова Е. С.* Рецензия на “Бабушкин А. П. “Возможные миры” в семантическом пространстве языка. – Воронеж: Воронежский государственный университет, 2001. – 86 с.” // Вестник ВГУ. Серия “Гуманитарные науки”. – 2002. – № 1. – С. 278-281. *Кубрякова Е. С.* О когнитивных процессах, происходящих в ходе описания языка / Елена Самойловна Кубрякова // Выступление на Круглом столе “Исследование познавательных процессов в языке” (3 ноября 2009 г.). – М.: Институт языкознания РАН, 2009. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ralk.info>. *Левицький А. Е.* СОН та МРІЯ як номінації квазіреальності у східнослов’янських і західногерманських лінгвокультурах / А. Е. Левицький // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. – 2009. – Вип. 26. – Ч. 3. – С.410-416. *Лейбниц Г. В.* Опыты теодицеи о благости Божией, свободе человека и начале зла / Готфрид Вильгельм Лейбниц [пер. с франц., редкол.: Б. Э. Быховский, Г. Г. Майоров, И. С. Нарский и др.]: в 4 т. // Ред. тома, авт. вступит. ст. и примеч. В. В. Соколов. – М.: Мысль, 1989. – Т.4 – 554 с. *Обелець Ю. А.* Темпоральна структура можливих світів художнього тексту (на матеріалі англійської прози): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / Юлія Анатоліївна Обелець – Одеса, 2006. – 21 с. *Степанов Ю. С.* Пространство и миры – новый, “воображаемый”, “ментальный” и прочие / Юрий Сергеевич Степанов // Философия языка: в границах и вне границ. Международная серия монографий. – Харьков: Око, 1994. – Т.2. – С.3-18. *Хинтиikka Я.* Логико-эпистемологические исследования / Яаакко Хинтиikka // [ред. д. филос. н. В. Н. Садовский, д. филос. н. В. А. Смирнов]. – М.: Прогресс, 1980. – 447 с. *Чанышев А. Н.* Аристотель / Арсений Николаевич Чанышев. – М.: Мысль, 1981. – 200 с. *Черемисина Н. В.* Семантика возможных миров и лексико-семантические законы / Н. В. Черемисина // Филологические науки. – 1991. – №2. – С.111-117. *Эко У.* Отсутствующая структура. Введение в семиологию / Умберто Эко. – ТОО ТК: “Петрополис”, 1998. – 432 с. *Benovsky J.* Branching versus Divergent Possible Worlds / Jiri Benovsky // Kriterion. – 2005. – №19. – P.12-20. *Fauconnier G.* Mental Spaces / Gille Fauconnier // Geeraerts D., Cuyckens H. The Oxford Handbook of

Cognitive Linguistics. – Oxford: Oxford University Press, 2007. – P.351-376. *Kripke S. A. Naming and Necessity* / Saul A. Kripke. – Harvard: Harvard University Press, 1980. – 172 p. *Lewis D. K. On the Plurality of Worlds* / David K. Lewis. – Oxford: Basil Blackwell Publishing, 1986. *Loux M. L. Modality and Metaphysics* / Michael L. Loux // *The Possible and the actual: readings in the metaphysics of modality.* – Oxford & New York: Cornell University Press, 1979. – P.15-64. *Lycan W. G. The Trouble with Possible Worlds* / William G. Lycan // M. L. Loux *The Possible and the actual: readings in the metaphysics of modality.* – Oxford & New York: Cornell University Press, 1979. – P.274-293. *Lycan W. G. Real Conditionals* / William G. Lycan. – Oxford: Oxford University Press, 2006. – 240 p. *Menzel Ch. Possible worlds* / Ch. Menzel // *An Account of Abstract Possible Worlds* // *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cmenzel@tamu.edu>. *Reischer N. The Ontology of the Possible* / Nicolaus Reischer // M. L. Loux *The Possible and the actual: readings in the metaphysics of modality.* – Oxford & New York: Cornell University Press, 1979. – P.166-181. *Reischer N. Reason and reality: realism and idealism in pragmatic perspective* / Nicolaus Reischer. – Lanham: Rowman & Littlefield, 2005. – 169 p.

ХАРЧЕНКО В.К.

(Белгородский гос. ун-т)

ФИЛОЛОГИЯ И ДЕМОГРАФИЯ: КЛАСТЕРНЫЙ ПОДХОД К ЗДОРОВЬЕСБЕРЕЖЕНИЮ СОЦИУМА

This paper reveals the possibilities of applied philology to take part in solving demographic problems by means of folklore, apt citations from works of art, everyday colloquial speech, and students' essays on family history. A tandem approach used to posing a problem and collecting sources discovers some new possibilities to affect on society by concerned efforts of philology with psychology, valeology and medicine.

Keywords: *colloquial discourse, work of art, folklore, essays on family history, correction of sets, precedent, psychotherapeutic effect.*

В современной гуманитаристике кластерный подход (при уже занятом другими науками термине «кластерный анализ») используется как минимум в двух проекциях: как исследование кластеров (групп, микросистем) и как оживление межпредметных, междисциплинарных, межотраслевых связей.

Первая проекция интересна и полезна тем, что при новом своем «кластерном» заголовке в интерпретации материала поощряет искать нечто новое, синергетическое (самонастраивающееся, нелинейное).

Второй подход интересен и полезен тем, что требует не столько традиционной декларации межпредметных связей, сколько получения новых векторов усилий, открывающихся при заходе в далекие от того, чем ты занимаешься, области знания. В этом плане мы и попробуем сформулировать вопрос так: что может дать прикладная филология такому направлению медицинских знаний, как акушерство и гинекология с их прямым выходом на решение демографических проблем. Причина многовековой